

УДК 339.543/.544.025.2

ЛОБУНЕЦЬ В.І., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

menegerzed@mail.ru

МАЛІК Є.О., канд. екон. наук

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

malikevgeniya@yandex.ru

ЗАСТОСУВАННЯ МИТНО-ТАРИФНИХ І НЕТАРИФНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

Розглянуто інструментарій заходів державного регулювання зовнішньої торгівлі з деталізацією тарифних і нетарифних обмежень. Доведено доцільність застосування тарифного квотування як методу регулювання апробованого практикою країн ЄС. Проведено аналіз показників регулювання міжнародної торгівлі та розраховано тарифний індекс обмеження торгівлі для країн ЄС та України. Розроблено рекомендації щодо розвитку зовнішньоторговельного співробітництва України за рахунок удосконалення заходів тарифного і нетарифного регулювання.

Ключові слова: зовнішня торгівля, державне регулювання, тарифні і нетарифні обмеження, тарифне квотування, тарифний індекс обмеження торгівлі.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток світового господарства та глобалізація процесів спонукає до перегляду методів державного регулювання зовнішньої торгівлі. Вхідження країни в світовий економічний простір супроводжується застосуванням митно-тарифних і нетарифних інструментів щодо вітчизняних виробників з одночасним збереженням національних інтересів за надходження іноземних товарів на ринок України.

Українські товаровиробники постійно стикаються з неефективністю інструментів адміністративного впливу зі сторони уряду України та прямих і прихованих методів зі сторони країн-партнерів. Актуальності дослідженню надає недосконалість державної політики у сфері регулювання ЗЕД та потреби оцінки впливу митно-тарифних і нетарифних заходів на обмеження зовнішньоторговельних відносин України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових розробках українських вчених в сфері регулювання зовнішньої торгівлі започатковано та розвинуто аналіз основних проблем, які стосуються переважно окремих аспектів чи констатації наслідків застосування заходів обмежувально-заборонного характеру і меншою мірою торкаються комплексного вирішення проблеми. Так дослідженню заходів державної регуляторної політики у сфері зовнішньої торгівлі з використанням економіко-математичних методів присвячено роботи В. Андрійчука [1], А. Мазаракі, Т. Мельник [2], І. Іващука [3], І. Бураковського, В. Мовчан [4], Є. Гейця [5], Є. Іванова [6], О. Борисенко [7] та інших. Дослідження проводились за різними напрямками. Так, В. Андрійчук та О. Борисенко досліджували гнучкість застосування митно-тарифних інструментів державного регулювання в рамках правил СОТ, І. Бураковський, В. Мовчан, В. Геєць та інші – в умовах співпраці з ЄС, А. Мазаракі і Т. Мельник обґрунтували напрями удосконалення регуляторної політики у сфері зовнішньої торгівлі, зокрема, шляхом розробки механізму імпортозаміщення та зниження імпортозалежності економіки України. Незважаючи на значну увагу науковців до заявленої проблеми, в науковій літературі питання митно-тарифного і нетарифного регулювання, комплексного характеру дії інструментів та їх оцінки досліджено недостатньо.

Мета дослідження – виявити особливості застосування митно-тарифних і нетарифних інструментів в сучасному механізмі державного регулювання зовнішньої торгівлі України та на основі аналізу використовуваних заходів дослідити реальний стан лібералізації міжнародної торгівлі при її позиціонуванні як напряму державної політики в країнах Європейського Союзу та Україні.

Матеріал і методика дослідження. Матеріалом досліджень слугували наукові праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, які висвітлювали різні аспекти торговельно-політичних заходів державної політики, складових її регуляторів, практики застосування тарифних і нетарифних обмежень. Для реалізації поставленої мети використано загальноприйняті наукові методи дослідження, зокрема, системного підходу до вивчення явищ, аналізу та синтезу, економіко-математичних методів оцінки. За офіційними даними Державного комітету статистики України

[8] та аналітичними даними Світового Банку [9] з використанням економіко-статистичного методу проведено аналіз міжнародної торгівлі та рівня її тарифних обмежень.

Основні результати дослідження. Вхідження України в СОТ та підписання Угоди про асоціацію з ЄС вимагає оцінки дієвості методів регулювання зовнішньої торгівлі, їх адаптації новим умовам співпраці. Важливим є аналіз впливу регуляторних заходів з урахуванням специфіки застосування митно-тарифних і нетарифних інструментів регулювання зовнішньої торгівлі в нових інтеграційних умовах. Прояв реально діючого рівня обмежень торгівлі в різних країнах дещо суперечить пропагованим підходам СОТ і ЄС, спрямованих на ліберальну модель торговельних відносин. Для України, яка має слабший економічний потенціал порівняно з найбільшими партнерами, зокрема, країнами ЄС, лібералізація доступу іноземних товарів на внутрішній ринок створює певні загрози щодо погіршення стану національної економіки. За доволі жорстких вимог щодо застосування нетарифних методів, країни ЄС мають високий захист власних товаровиробників, що створює додаткові проблеми для вхідження українських товарів на їх ринки.

Сучасний механізм нетарифних обмежень у зовнішній торгівлі багатьох країн дозволяє вирішувати широкий комплекс завдань зовнішньої та внутрішньої економічної політики. Вони використовують механізми СОТ для захисту національних виробників, оскільки членство в СОТ надає дозвіл в застосуванні ряду інструментів. Так, згідно з нормами цієї організації збільшення імпорту певної продукції на 5% за рік вважається агресією імпортерів на внутрішньому ринку і дозволяє вводити протекціоністські заходи на вимогу внутрішніх виробників. Ці заходи ґрунтуються переважно на застосовуванні, серед іншого, тарифних квот [7].

Тому аргументується необхідність скористатися перевагами регламентаційного характеру інтеграційних угод з метою створення більш сприятливих умов для розвитку зовнішньоторговельного співробітництва України за рахунок удосконалення заходів тарифного і нетарифного регулювання.

Аналіз статистичних даних обсягів і структури зовнішньої торгівлі України та опрацювання наукових праць ряду вчених-аналітиків дозволяє зробити висновок, що сучасний механізм державного регулювання зовнішньої торгівлі є недосконалим. Значна частина вітчизняних заходів тарифного і нетарифного регулювання не виконують регуляторно-захисної функції, запроваджені без ґрунтовного аналізу наслідків їх дії та можливих втрат. Інструментарій заходів державного регулювання зовнішньої торгівлі досить широкий. Він включає різні види мита, встановлені за Єдиним митним тарифом, заходи митного контролю, квотування та ліцензування експортно-імпортних операцій, введення технічних норм і стандартів, валютні обмеження тощо. В практиці багатьох країн світу основними інструментами державного регулювання зовнішньої торгівлі є поєднання митних тарифів і квотування. Ефект їх спільного застосування полягає в тому, що підсилення митної ставки введенням тарифної квоти дозволяє маневрувати доступом іноземних товарів на внутрішній ринок. Зауважимо, що розробка ефективного механізму застосування квот як методу регулювання зовнішньої торгівлі має враховувати пріоритети розвитку окремих галузей чи регіонів і ряд факторів. Зокрема: ступінь підтримки вітчизняних виробників за рахунок обмеження ввезення продукції і стимулювання випуску її на українських підприємствах; обсяги потреби в даному товарі, враховуючи регіональні тенденції зміни обсягу платоспроможного попиту з точки зору зростання реальних доходів населення; зобов'язання України відповідно до вимог СОТ та Угоди про асоціацію з ЄС.

Практика країн ЄС свідчить про переваги використання саме тарифного квотування. Положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС встановлює тарифні квоти на 339 тарифних лініях сільськогосподарських товарів [10, с. 106-107], що складає 15% від їх кількості за HS (Європейська гармонізована система опису і кодування товарів). До групи товарів потрапили м'ясо свійських тварин і птиці, молочна продукція, зернові, цукор, фруктовий сік тощо. Це товари, які є чутливими для ЄС і зазвичай вилучаються з режиму лібералізації за укладення подібних угод та підпадають під загальний режим оподаткування за митного оформлення. Одночасно нульові ставки за багатьма видами сільгосппродукції встановлюються лише в рамках тарифних квот. Сільськогосподарська політика ЄС базується на принципі комунітарної преференції [11, с. 53], яка полягає в тому, що внутрішній попит на продовольчу продукцію має бути задоволений, в першу чергу, пропозицією внутрішніх європейських виробників.

Механізм захисту національних економічних інтересів країн-членів ЄС виділяється значним обсягом нетарифних заходів. Нині ЄС є одним із лідерів використання нетарифного протекціонізму. Частка тарифних ліній, що підпадають під дію хоча б одного нетарифного заходу в ЄС становить 90%. Під дію цих заходів потрапляє 86% європейського імпорту, а міжнародна торгівля за однією товарною позицією обмежується близько 4 нетарифними заходами [12, с. 9, 12]. Найбільш поширеними серед них є технічні бар'єри у торгівлі та санітарні і фітосанітарні заходи. Виробники багатьох видів продукції на сучасному етапі стикаються з проблемою не лише наявності тарифних квот, але й неможливості виконати вимоги щодо якості та безпеки продукції та отримати дозволи на експорт в ЄС. Так, відповідність вітчизняної промислової продукції європейським стандартам отримала незначна частка сировини й напівфабрикатів. Згідно зі статистичними даними, Україна експортує в ЄС значну частину сировинних товарів, зокрема: 43% антрациту, 42% чавуну, 39% феросплавів і 20% сталевого прокату [8]. Торгівля цими товари має сприятливий режим, а середньоарифметична ставка тарифу на їх ввезення у ЄС становить близько 1 %. Це один з небагатьох видів товарних груп, які мають перспективи зростання вітчизняного експорту на європейські ринки. Що стосується продукції сільського господарства, то дозвіл на експорт від ветеринарних служб ЄС отримали вітчизняні виробники продукції птахівництва – м'яса птиці та ячного порошку, деяких видів молочних продуктів. Виробники свинини, баранини, м'яса великої рогатої худоби ще не завершили процедур сертифікації своїх виробництв для експорту в ЄС.

Для більшої ефективності застосовуваних заходів державного регулювання з урахуванням визначених зовнішньоекономічною політикою пріоритетів доцільно провести оцінку рівня торговельного захисту та дослідити вплив тарифних і нетарифних заходів на динаміку та результативність міжнародної торгівлі товарами. Провести їх оцінку за єдиним вимірником є досить проблематично. Серед загальних показників регулювання міжнародної торгівлі основними є середньоарифметична ставка митного тарифу, індекс частоти та коефіцієнт покриття імпорту нетарифними заходами, які в загальних рисах відображають реальний рівень торговельних обмежень. Показником, що більш результативно та об'єктивно відтворює рівень торговельного захисту, є тарифний індекс обмеження торгівлі [1], який розраховується шляхом зважування тарифних ставок та їх адвалерних еквівалентів не лише на величину імпорту, але й на еластичність попиту на нього за відповідними тарифними лініями:

$$TTRI = \frac{\sum m_i \varepsilon_i t_i}{\sum m_i \varepsilon_i} \times 100\% \quad (1)$$

де TTRI – тарифний індекс обмеження торгівлі;

m_i – обсяг імпорту i -того товару;

ε_i – еластичність попиту i -того товару;

t_i – виражена десятковим дробом тарифна ставка, встановлена на імпорт i -того товару.

Використання точкової еластичності попиту вказує, наскільки відсотків зміниться обсяг попиту на імпортований товар за окремою тарифною лінією при зміні ціни на 1%. Якщо попит на імпортний товар є еластичним, тоді незначні бар'єри в зовнішній торгівлі цим товаром можуть мати суттєвий протекціоністський вплив. І навпаки, при нееластичності попиту спостерігається певний рівень імпортозалежності, внаслідок чого навіть високі ввізні мита не матимуть значного впливу на обмеження обсягів закупівлі товару за кордоном [1].

В таблиці 1 наведено значення та зміна тарифних індексів обмеження торгівлі України та ЄС відповідно до положень ЗТО+ (поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі) в межах Угоди про асоціацію [13].

Дані таблиці 1 свідчать, що реальний процес тарифної лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС відбуватиметься симетрично з постійним переважанням рівня захисту зі сторони європейських партнерів. Порівняння тарифного індексу обмеження торгівлі України та ЄС відповідно до базових ставок за всією товарною номенклатурою доводить, що в 2013 році він становив 4,01% для України і 4,71% для ЄС. Взаємна лібералізація зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, з моменту набуття чинності Угоди про асоціацію, забезпечує рівень відповідно 2,42 і 3,65%, а після закінчення перехідного періоду торговельний захист для країн

ЄС становитиме 3,48% проти 0,46% для України. Особливо відчутними будуть протекціоністські заходи для виробників продовольчих товарів, оскільки після закінчення перехідного періоду Україна буде мати реальний рівень торговельного захисту по цій групі товарів 3,5%, тоді як в країнах ЄС він складатиме 15,56%. Враховуючи вплив еластичності попиту на рівень захисту по кожній тарифній лінії, можемо зробити припущення, що для продовольчих товарів характерна низька еластичність попиту і за відповідної якості європейці будуть купувати українські продукти харчування навіть за умови зростання їх вартості на суму ставки мита.

Таблиця 1 – Тарифні індекси обмеження торгівлі України та ЄС*

Товарні групи	TTRI (тарифний індекс обмеження торгівлі), %					
	Відповідно до базових тарифних ставок		З моменту набуття чинності угоди		Після закінчення 10-річного перехідного періоду	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
За всією номенклатурою	4,01	4,71	2,42	3,65	0,46	3,48
Продовольчі товари (групи HS 01-24)	7,03	19,44	15,64	6,19	3,50	15,56
Непродовольчі товари (групи HS 25-96)	3,56	0,71	1,86	0,20	0,00	0,00

*Джерело [1, 13].

Угода про асоціацію та ЗВТ+ з ЄС створює для України нові можливості, які меншою мірою залежать від тарифної лібералізації. Вона стимулює вітчизняних виробників до проведення внутрішньоекономічних змін, спрямованих на створення високотехнологічних виробництв, зниження собівартості власної продукції, приведення вітчизняних стандартів якості продукції у відповідність до європейських.

Зауважимо, що подальший розвиток української економіки багато у чому залежатиме від спрямованості митного регулювання. Методологія визначення митних тарифів, розмір тарифних квот, умов та порядку їх застосування зобов'язані в першу чергу забезпечувати інтереси вітчизняних товаровиробників. Тому, разом з іншими важелями державного управління, доцільно використати регламентаційні вимоги СОТ. Йдеться про можливість подальшого підняття Україною тарифів у межах їх зв'язаного рівня відповідно до домовленостей в рамках СОТ. Нині на рівні, нижчому за зв'язаний, в Україні знаходяться тарифні ставки по 2615 товарних позиціях (23,6% від загальної кількості), із них 14,4% – продовольчі, 85,6% – непродовольчі товари [14]. Як наслідок, середньоарифметичний зв'язаний тариф для України складає 5,84%, тоді як відповідна фактично діюча ставка становить 4,95% [15]. В міжнародній практиці різниця між діючими та зв'язаними тарифами має назву «тарифні води». Наявність тарифних вод дозволяє певною мірою маневрувати обсягами митно-тарифних обмежень за умови виникнення несприятливих умов в розвитку економіки.

Висновки. Інструментарій заходів державного регулювання зовнішньої торгівлі включає сукупність тарифних і нетарифних обмежень, в тому числі мито, митний контроль, квотування та ліцензування, технічні норми і стандарти, валютні обмеження тощо. В практиці багатьох країн ефективними інструментами державного регулювання зовнішньої торгівлі є тарифні квоти, впровадження яких дозволяє маневрувати доступом іноземних товарів на внутрішній ринок.

Серед загальних показників регулювання міжнародної торгівлі об'єктивно відтворює рівень торговельного захисту тарифний індекс обмеження торгівлі, розрахунок якого для ЄС та України, дозволяє зробити висновок, що після закінчення перехідного періоду відповідно до Угоди про ЗВТ+, Україна буде мати реальний рівень торговельного захисту продовольчої групи товарів 3,5%, тоді як в країнах ЄС він складатиме 15,56%.

Отже, реальний рівень лібералізації торговельних відносин між Україною та ЄС відбуватиметься з постійним переважанням рівня торговельного захисту зі сторони європейських партнерів. Поясненням цього є виважена тарифна політика країн ЄС, спрямована на захист чутливих галузей власної економіки, зокрема введення нульової ставки мита на групу сільськогосподарських товарів, що є предметом міжнародної спеціалізації України, лише в межах тарифних квот.

Пропонуємо українським експортерам, які при вході на ринок країн ЄС стикаються із заходами нетарифного протекціонізму, зокрема вимогами до технічних параметрів товарів, сертифікації, санітарними і фітосанітарними нормами тощо, спрямувати інвестиційний потенціал

на підвищення якості власної продукції, забезпечення її належної стандартизації. Це відкриває для експортерів більш широкі перспективи нарощування експорту ніж зменшення європейськими партнерами рівня свого тарифного захисту.

Питання, порушені у статті, є надзвичайно актуальними і потребують подальших всебічних наукових досліджень, зокрема, розробки стратегічних засад формування та реалізації виваженої державної митно-тарифної і нетарифної політики, спрямованої на захист виробників в галузі сільського господарства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В.Г. Вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на митно-тарифне регулювання і зовнішньоторговельний режим сторін / В.Г. Андрійчук // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – №3 (74). – С. 4–15.
2. Мазаракі А.А. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: моногр. / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. – К.: КНТЕУ, 2010. – 469 с.
3. Івашук І.О. Суперечності застосування країнами інструментів захисту національних інтересів в умовах прихованого протекціонізму / І.О. Івашук // Схід: Аналітично-інформаційний журнал. – 2012. – №6(120). – С.30–37.
4. Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління / За ред. І. Бураковського та В. Мовчан. – К.: ІЕД, 2014. – 139 с.
5. Можливості і застереження щодо наслідків уведення в дію положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною / За ред. В.М. Гейця. – К.: ДУ «Ін-т екон. та прогноз.» НАН України, 2013. – 98 с.
6. Іванов Є. Індекси обмеження торгівлі як інструмент аналізу зовнішньоторговельної політики держави / Є. Іванов // Галицький економічний вісник. – Тернопіль: ТНТУ, 2014. – Том 46. – № 3. – С. 76-82.
7. Борисенко О.П. Зовнішньоекономічна політика держави: концепція, стратегія, механізми реалізації: монографія / О.П. Борисенко. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2012. – 402 с.
8. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. World Integrated Trade Solutions [Text] / The World Bank // Mode of access: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/Country/UKR/Year/2012/Summary>.
10. Осташко Т.О. Ринки сільськогосподарських товарів під впливом очікуваних змін торговельних режимів / Т.О. Осташко // Економіка і прогнозування. – 2013. – №3. – С. 105–115.
11. Щербата Н.З. Зовнішньоекономічна політика Європейського Союзу в зонах вільної торгівлі: монографія / Н.З. Щербата. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки, 2011. – 199 с.
12. Nicita, Alessandro; Gourdon, Julien. A preliminary analysis on newly collected data on nontariff measures. – New York and Geneva: UNCTAD, 2013. – 24 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/Publication-Library/itcdtab54_en.pdf.
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535.
14. Аналітична довідка Національної тристоронньої соціально-економічної ради про захист внутрішнього ринку та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника [Електронний ресурс]. – 30.07.2014. – Режим доступу: <http://www.nts.gov.ua>.
15. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. [Електронний ресурс]. – 30.07.2014. – Режим доступу: <http://www.wto.org>.

REFERENCES

1. Andriychuk V.H. Vplyv Uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu ta YES na mytno-taryfne rehulyuvannya i zovnishnotorhovelnuyu rezhym storin [Impact of the Association Agreement between Ukraine and the EU on customs tariff regulation and foreign trade regime of the parties] / V.H. Andriychuk // Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo. – 2014. – №3 (74). – P.4–15
2. Mazaraki A.A. Rehulyatorna polityka u sferi zovnishnoyi torhivli: monohr. [Regulatory policy in the field of foreign trade: monogr.] / A.A. Mazaraki, T.M. Melnyk//. – K.: KNTEU, 2010. – 469 p.
3. Ivashchuk I.O. Superechnosti zastosuvannya krayinamy instrumentiv zakhystu natsionalnykh interesiv v umovakh prykhovanoho protektsionizmu [Controversy of the use of instruments by countries to protect national interests in a context of hidden protectionism] / I.O. Ivashchuk // Skhid: Analitychno-informatsynny zhurnal. – 2012. – №6(120). – P.30–37.
4. Ekonomichna skladova Uhody pro asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu ta YES: naslidky dlya biznesu, naseleynna ta derzhavnoho upravlinnya [The economic component of the Association Agreement between Ukraine and the EU: the consequences for business, population and public administration] / za red. I.Burakovskoho ta V.Movchan // . – K.: IED, 2014. – 139 p.
5. Mozhlyvosti i zasterezhennya shchodo naslidkiv uvedennya v diyu polozhen Uhody pro asotsiatsiyu mizh YES ta Ukrayinoyu [Opportunities and reservations regarding the consequences of the entry into force of the provisions of the Association Agreement between the EU and Ukraine] / za red. V.M.Heysya // . – K.: DU «In-t ekon. ta prohnozuv.» NAN Ukrayiny, 2013. – 98 p.
6. Ivanov YE. Indeksy obmezheniya torhivli yak instrument analizu zovnishnotorhovelnoyi polityky derzhavy [Trade restriction indices as a tool for analyzing the foreign trade policy of the state] / YE. Ivanov // Halytskyy ekonomichnyy visnyk – Ternopil': TNTU, 2014. – Tom 46. – № 3. – P. 76-82.

7. Borysenko O.P. Zovnishnoekonomichna polityka derzhavy: kontseptsiya, stratehiya, mekhanizmy realizatsiyi: monohrafiya [Foreign-economic policy of the state: concept, strategy, mechanisms of implementation: monograph] / O.P. Borysenko // – Donetsk: TOV «Yuhovostok, Ltd», 2012. – 402 p.
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. World Integrated Trade Solutions [Text] / The World Bank // Mode of access: Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/Country/UKR/Year/2012/Summary>.
10. Ostashko T.O. Rynky silskohospodarskykh tovariv pid vplyvom ochikuvanykh zmin torhovelnykh rezhymiv [Agricultural commodity markets under the influence of expected changes in trade regimes] / T.O.Ostashko // Ekonomika i prohnozuvannya. – 2013. – №3. – P. 105–115.
11. Shcherbata N.Z. Zovnishnoekonomichna polityka Yevropeyskoho Soyuzu v zonakh vilnoyi torhivli: Monohrafiya [Foreign Economic Policy of the European Union in free trade areas: monograph] / N.Z.Shcherbata. – Lutsk: Volyn. nats. u-nt. im. L.Ukrayinky, 2011. – 199 p.
12. Nicita, Alessandro; Gourdon, Julien. A preliminary analysis on newly collected data on nontariff measures. – New York and Geneva: UNCTAD, 2013. – 24 p. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/itcdtab54_en.pdf
13. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu, z odniyei storony, ta Yevropeyskym Soyuzom, Yevropeyskym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony [The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand] / Yedyny veb-portal orhaniv vykonavchoyi vlady v Ukraini. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535.
14. Analitichna dovidka Natsionalnoyi trystoronnoyi sotsialno-ekonomichnoyi rady pro zakhyt vnutrishnoho rynku ta zabezpechennya konkurentospromozhnosti vitchyznyanoho tovarovyrobnyka [Analytical note of the National Tripartite Social and Economic Council on the protection of the domestic market and ensuring the competitiveness of the domestic commodity producer.] [Elektronnyy resurs]. – 30.07.2014. – Rezhym dostupu: <http://www.ntser.gov.ua>.
15. Ofitsiyinyy sayt Svitovoyi orhanizatsiyi torhivli [Official website of the World Trade Organization]. [Elektronnyy resurs]. – 30.07.2014. – Rezhym dostupu: <http://www.wto.org>.

Применение таможенно-тарифных и нетарифных инструментов в государственном регулировании внешней торговли

В.И. Лобунец, Е.А. Малик

Рассмотрен инструментарий мер государственного регулирования внешней торговли с детализацией тарифных и нетарифных ограничений. Доказана целесообразность применения тарифного квотирования как метода регулирования апробированного практикой стран ЕС. Проведен анализ показателей регулирования международной торговли и рассчитан тарифный индекс ограничения торговли для стран ЕС и Украины. Разработаны рекомендации по развитию внешнеторгового сотрудничества Украины за счет совершенствования мер тарифного и нетарифного регулирования.

Ключевые слова: внешняя торговля, государственное регулирование, тарифные и нетарифные ограничения, тарифное квотирование, тарифный индекс ограничения торговли.

Application of custom tariff and non-tariff instruments in state regulation of foreign trade

Lobunets V.I., Malik E.O.

Measures of foreign trade state regulation with specification of tariff and non-tariff restrictions have been considered. It was identified that Ukrainian producers are constantly faced inefficiency of the tools of administrative influence from the Government of Ukraine and direct and hidden techniques from partners. We determined advisability of the research related with the imperfect state policy on foreign trade regulation and the need to assess the impact of customs tariff and non-tariff measures to restrict trade relationship of Ukraine.

The objective of the research is the need to detect features of customs-tariff and non-tariff instruments application in the modern mechanism of foreign trade state regulation of Ukraine and by analyzing the measures used to find out the real state of liberalization of international trade with its positioning as the direction of public policy in the European Union and Ukraine.

Materials of the research were scientific works of famous domestic and foreign scholars covering various aspects of trade and political measures of regulators, the practice of tariff and non-tariff restrictions.

It was found that Ukraine's entry into the WTO and Association Agreement with the EU requires an assessment of effectiveness of methods of regulation of foreign trade, their adaptation to new conditions of cooperation. It is important to analyze the impact of regulatory measures specific to the application of customs tariff and non-tariff instruments to regulate foreign trade integration in the new integration conditions. Manifestation of actually existing trade restrictions in different countries is somewhat contrary promoted WTO and EU approaches aimed at the liberal model of trade relations. For Ukraine which has a weaker economic potential compared with major partners, including the EU, the liberalization of access to foreign goods on the domestic market creates some threats on the deterioration of the national economy. Under rather stringent requirements for the use of non-tariff methods, the EU countries have high protection of their producers, which creates problems for the Ukrainian goods entering their markets.

It is proved that the mechanism of protection of national economic interests of EU member states is characterized by a significant amount of non-tariff measures. Currently, the EU is one of the leaders in the use of non-tariff protectionism. Share of tariff lines covered by at least one non-tariff measures in the EU is 90%. Under the effect of these measures falls 86% of European imports and international trade per one trade unit is limited to about 4 non-tariff measures. For greater efficiency of applied measures of state regulation based on defined foreign policy priorities we conducted the estimation of the level of trade protection

and studied the influence of tariff and non-tariff measures on the dynamics and the impact of international trade. It was found that the overall performance of regulation of international trade the main data are the average custom tariff rate index and frequency index of import cover ratio of non-tariff measures, which reflect the real level of trade restrictions. Indicator that more effectively and objectively reflects the level of trade protection is the tariff index of trade restriction.

The level of trade protection of the EU and Ukraine through tariff trade restriction index was calculated. The analysis lead to the conclusion that after the transition period under the Association Agreement, Ukraine will have a real level of trade protection for food products 3.5%, while in the EU this level is 15,56 %.

It was established that the actual level of liberalization of trade relations between Ukraine and the EU will be a constant predominance of trade protection on the part of European partners. The explanation for this is a balanced tariff policy of the EU aimed at protecting sensitive sectors of its economy, including the introduction of a zero rate of duty on a group of agricultural commodities that are the subject of international specialization of Ukraine only within tariff quotas.

We offer Ukrainian exporters who at the entrance to the market of the EU countries face protectionist of non-tariff measures, including requirements for technical parameters of goods, certification, sanitary and phyto-sanitary standards to direct investment potential in order to improve the quality products and ensure proper standardization. This will open broader perspective for the exporters than increase the level of tariff protection by European partners.

The issues discussed in the article are extremely important and require extensive further research, including the development of strategic principles of forming and implementing a balanced state custom tariff and non-tariff policies aimed at protecting producers in agriculture.

Key words: foreign trade, government regulation, tariff and non-tariff restrictions, tariff quotas, tariff trade restriction index.

Надійшла 12.04.2017 р.

УДК 631.371:234:628.8

КЕПКО О.І., канд. техн. наук

Уманський національний університет садівництва,

kepko@meta.ua

КЕПКО В.М., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

valya.kepko@gmail.com.

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТІСНИХ ЕКВІВАЛЕНТІВ ЕНЕРГОНОСІЇВ

Прагнення до енергетичної незалежності України відображено в Національній стратегії України до 2030 р. Важливим завданням на цьому шляху є підвищення енергоефективності опалювальних систем.

За нестабільних цін і тарифів на енергоносії традиційні методики порівняння ефективності використання енергоносіїв, які ґрунтуються на нормативних коефіцієнтах ефективності капіталовкладень, є неактуальними.

Пропонується методика оцінки ефективності застосування різних видів енергоносіїв залежно від об'ємів їх споживання та часу доби, ціни на паливо та витрат на його транспортування. Методика ґрунтується на порівняльному аналізі вартості використання енергоносіїв залежно від їх енергомісткості.

Ключові слова. енергомісткість, енергоносії, паливо, вартісний еквівалент, коефіцієнт використання.

Постановка проблеми. Набуття Україною енергетичної незалежності є пріоритетним напрямом в розвитку Української енергетики та енергозбереження, що відображено в Національній енергетичній стратегії України до 2030 р. та Національному плані дій з енергоефективності на період до 2020 року [1, 2]. Є декілька напрямів за якими працюють енергетики, одним із них є оптимізація енергоспоживання. Загальновідомим є твердження, що витрати на підвищення енергоефективності є меншими чим витрати на введення в дію нових енергогенеруючих потужностей. Правильний вибір енергоносія залежно від його вартості та коефіцієнта використання дає економію у витратах на опаленні промислових, соціальних та житлових об'єктів.

Витрати на опалення приміщень в структурі комунальних витрат становлять 50-70%. Враховуючи те, що останнім часом, з об'єктивних причин, тарифи на енергоносії змінюються часто, актуальним стає питання вибору енергоносія за умови наявності у споживача різного теплогенеруючого обладнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом, в зв'язку з постійними змінами тарифів та цін на енергоносії, власники промислових, соціальних та житлових об'єктів встановлюють декілька видів опалювального обладнання, яке працює на різних джерелах ене-